

105 KAREN HVIDTFELDT

Professor
Institut for Kulturvidenskaber, Syddansk Universitet

PER KROGH HANSEN

Instituttleder, ph.d.
Institut for Kulturvidenskaber, Syddansk Universitet

TAG DET SOM EN MAND!

Metaforik og maskulinitet i autopatografier om kræft

"Hvad ville Clint Eastwood gøre i den situation?"
"Hvordan ville han komme ud med æren i behold?"
Clint'en ville altid tage det som en mand, naturligvis.
Han ville holde hovedet højt og *aldrig* vise svaghedstegn.
Det stod stjerneklart, at jeg også skulle takle sygdommen på den måde.
Hvad fanden skulle jeg ellers gøre? (Holm og Nyrup: 54-55)

Alvorlig sygdom er en krise i ethvert menneskes livsforløb men harmonerer særligt dårligt med traditionelle forestillinger om maskulinitet (Cecil, Caughan og Parahoo.; Pedersen *et al.*). Om end flere mænd end kvinder bliver ramt af kræft (Kræftens Bekæmpelse), er kvinder tilsyneladende mere tilbøjelige til at kommunikere om deres sygdomsoplevelser, og forskning peger på, at "mænd føler sig særligt sårbare i forbindelse med sygdom, aldrig, skade, impotens eller seksuel afvigelse" (Hanlon 62), at de generelt er mindre tilbøjelige end kvinder til at afsløre følelser og vise sig selv som sårbare i offentligheden, og at kvinder i højere grad end mænd deler personlige beretninger om kræft f.eks. på sociale medier (Baik; Kim). Dog er der siden årtusindskiftet udgivet en række fortællinger i bogform skrevet af mænd om deres kræftsygdomsoplevelse, og det er disse udgivelser, der er omdrejningspunktet for denne artikel.

Metaforer har udbredt anvendelse i sygdomsfortællinger og sygdomskommunikation, især om kræft (Hansen; Harrington), og krigsmetaforen, som er den mest brugte metafor i relation til kræft i nyere tid (Hommerberg, Gustafsson og Sandgren), er samtidig tæt knyttet til forestillinger om det maskuline. I artiklen undersøger vi, hvordan bøgerne forholder sig til ovennævnte forestillinger om maskulinitet ved at fokusere på brugen og udviklingen af krigs- og kampmetaforer.

Vi har undersøgt metaforbrugen i seks dansksprogede autopatografier, der handler om kræftsygdomme og -behandling og samtidig tematiserer maskulinitet. Det drejer sig om cykelrytteren Brian Holms *Den sidste kilometer* fra 2004, standupkomikeren Geos to bøger *Ikk' for sjov* fra 2013 og *Hva' så nu* fra 2017, forfatter og tidligere embedsmand Hans Jakob Helms' *Hold da kræft mand: En sørgmunter beretning om livet med prostatakræft* fra 2017, håndboldspilleren Daniel Svenssons selvbiografi *Der er kun dage* fra 2017, samt journalist og forfatter Arne Notkins selvbiografi *Sådan overlevede jeg kræften og sundhedsvæsenet* fra 2018.¹ Der er i alle tilfælde tale om, at mandlige forfattere i bogform offentliggør deres oplevelse af et eller flere sygdoms- og behandlingsforløb med kræft. Vi har afgrænset materialet til alene at fokusere på bøger, der definerer sig selv som biografier og har således fravalgt skønlitterære skildringer, herunder autofiktive værker samt blogposts og andre sociale medier. De nævnte biografier er blevet kommercielt mulige, fordi de på forhånd er sikret et bredt publikum, da forfatterne er offentligt kendte personer. Alle forfattere er samtidig aktive på sociale medier og har også her været åbne omkring deres cancerforløb og behandlinger. Der er således tale om profiler, der i kraft af deres popularitet og udbredelse bidrager til en almen forståelse af sygdom og behandling og dermed også har potentiale til at bidrage

1 Der er så vidt vides ingen tidligere dansksprogede eksempler på sygdomselvbiografier om kræft med mandlige forfattere. En lang række kvindelige forfattere har skrevet selvbiografisk om at have kræft, herunder f.eks. fitness- og sundhedsekspert Charlotte Bircow (*Kræft æde mig – nej!*, People's Press 2012), operasanger Tina Kiberg (Liv og levelse, Gyldendal, 2014) håndboldspiller Rikke Nielsen (*Det sidste fløjt*, People's Press 2015) og kulturjournalist og dj Maria Gerhardt (*Transfervindue – fortællinger om de raskes fejl* Politikens forlag 2017).

med viden til sundhedsvæsenet og -videnskaben om forholdet mellem sygdomsforståelse og maskulinitet.

Materialet er på mange måder uensartet, men der er samtidig umiddelbart fremtrædende fællestræk. Det er påfaldende, at hovedparten af bøgerne er skrevet af professionelle sportsudøvere, og at samtlige danske kræftselvbiografier er skrevet efter og refererer til cykelrytteren Lance Armstrongs amerikanske selvbiografier fra 2000 og 2003.² Et fast referencepunkt er eksempelvis elitesportens normer og selvdisciplin som hjælp i forhold til at klare sig gennem sygdomsforløbet. I forlængelse heraf har vi haft særlig opmærksomhed på, i hvilket omfang de populærkulturelle selvbiografier fortæller noget om sammenhængen mellem sport og maskulinitet i forbindelse med sygdomskultur og på kønnede forståelser af sygdom og behandlinger.

I det følgende redegør vi først for sygdomsselvbiografiens kulturhistorie og dernæst for den historiske sammenhæng mellem kræftsygdom og kampmetaforer, hvor vi argumenterer for, at sygdomsmetaforer og -narrativer ikke alene fungerer deskriptivt, men også performativt og ideologisk. Vi belyser teorier om hegemonisk maskulinitet og analyserer de selvbiografiske beretninger i forhold til kampmetaforer samt forestillinger om henholdsvis maskulinitet og femininitet. Vi illustrerer, hvordan nye og forskudte metaforer opstår, og hvordan de, udover sport, også refererer til populærkultur, ny teknologi og ofte inddrager humor som virkemiddel. Således sammenkobler vi kulturanalyser af kræftfortællinger med metafor- og kønsteori, idet vi argumenterer for, at bøgerne bidrager til at udvikle og formidle tidssvarende forståelser af sygdom og maskulinitet.

SYGDOM, SELV OG ERFARING – AUTOPATOGRAFIEN SOM GENRE

Sygdomserfaring var tidligere i høj grad et privat anliggende, men situationen er en anden i dag. I *The Undying* fra 2019 bemærker Anne Boyer med udgangspunkt i sin egen brystkræftbehandling, at hvor udfordringen

2 Armstrong og Jenkins *Every Second Counts; It's Not About the Bike: My Journey Back to Life*, oversat til dansk i henholdsvis 2001 og 2005.

tidligere var at bryde sygdomstabuer og få lov til at tale om kræft, er det i dag vanskeligt at få lov til at tie stille. Sociale medier og blogs har givet patienter mulighed for at dele erfaringer og herved skabe og forhandle identitet i en livssituation, der opleves som en undtagelsestilstand (Stage, Hvidfeldt og Klastrup). De populærkulturelle sygdomsfortællinger i bogform er ligeledes med til at formidle og cirkulere oplevelser, erfaringer og følelser, og sygdomsselvbiografien betragtes i dag som en selvstændig genre, der typisk tager form som helte-, kamp- og fighterfortællinger om 'seje' patienter, der kæmper til det sidste uden at give op, og ofte gør brug af den karakteristiske militærterminologi og kampmetaforik (Hansen).

Med reference til Freuds begreb "pathographie", der betyder sygdomsfortælling, foreslår Anne Hunsaker Hawkins begrebet "autopathography" som betegnelse for den undergenre af selvbiografien, der handler om sygdom, herunder traditionen for, at læger og patienter sammen udformer 'psykopatografier'. Selvbiografier om sygdomme i bogform eksisterede kun i begrænset omfang før 1950 (Hawkins, "Two Pathographies") og slog ifølge Linda Nesby først igennem i Skandinavien i løbet af 1960'erne og 70'erne (Nesby 55). Hawkins afgrænser genren til at handle om patienters subjektive fortællinger – oftest patienters modfortællinger i forhold til den sundhedsvidenskabelige forståelse af sygdom og behandling (Hawkins, "Culture and Medicin").³ Genren har udviklet sig i takt med, at minoriteter og underrepræsenterede grupper tog den i brug med henblik på at udforske egen identitet og opnå politisk synlighed og anerkendelse. På samme måde er sygdomsselvbiografier ofte en blanding af terapi, frigørelseskamp og magtkritik i forhold til sundhedsvæsenet og de medicinske videnskabers dominans i senmoderne samfund, hvor befolkningerne er blevet stadigt bedre uddannede og patienterne mere fordringsfulde i forhold til behandlinger (Hvidtfeldt Madsen).

3 Linda Nesby har kritiseret, at både skønlitteratur, dagbøger og breve ekskluderes af definitionen, samt fremhævet at Hawkins' forståelse af patografigenren desuden er reduktiv ved alene at forholde sig til det 20. århundrede. Nesby argumenterer desuden for, at den digitale udvikling kræver en mere elastisk forståelse af patografigenren, som kan rumme fx webbogs og sociale medier, som er blevet centrale steder for formidling af personlige sygdomshistorier. (Nesby 57)

Autopatografigenren sætter patientens perspektiv i centrum, og fortællingen afspejler ofte forfatterens behov for at bearbejde angst og bringe orden i et ellers kaotisk forløb. Linda Nesby og Cathinka Dahl Hambro karakteriserer en række undergenrer af biografierne i form af bekendelsesbiografier ("testimonial pathographies"), vrede og systemkritiske biografier ("angry pathographies") samt, med henvisning til Sianne Ngais teorier om følelseshierarkier, grimme biografier ("ugly pathographies"). I *The Wounded Storyteller* fra 1995 har Arthur W. Frank vist, hvordan sygdomsselvbiografier tit tager form som enten kamp-, rejse- eller kaosfortællinger, og ligeledes ofte lægger sig i forlængelse af dannelsesromangenren, hvor den traditionelle hjemme-ude-hjemme-struktur omformes til en rask-syg-rask-model. Sygdomsforløbet bliver hér beskrevet som en 'rejse' og som en særlig erfaring eller transformation af personligheden. Således sammenfatter Frank, at autopatografierne typisk på én gang giver udtryk for accept af sygdommen og en søgen efter, hvordan sygdommen kan forstås som en konstruktiv del af et samlet livsforløb. Desuden giver mange mennesker, der har overlevet en livstruende sygdom, udtryk for, at de føler sig forpligtede til at formidle den viden og de erfaringer, sygdomsforløbet fører med sig til gavn for andre i samme situation. Dette gør sig eksplicit gældende for de selvbiografier, vi undersøger her. Alle forfattere fremhæver, at de har lært noget af sygdomsforløbet og har behov for at dele deres indsigter, så andre kan drage nytte af dem. Dette kan være motivation for at udgive fortællingen i bogform, men også for sygdomsaktivisme i øvrigt (Stage), og ses hos flere af forfatterne som begrundelse for i større eller mindre grad at gøre oplysning om og bekæmpelsen af kræft til en levevej.

KRIGSMETAFORER OG SYGDOM

Brugen af krigs- og kampmetaforik i relation til sygdomsbehandling er hverken et nyt fænomen eller forbeholdt kræftsygdomme. Tværtimod har den dybe rødder i vestlig kultur og kommer blandt andet til udtryk i John Donnes *Devotions Upon Emergent Occasions* fra 1627, hvor han beskriver sin egen sygdomsoplevelse med begreber som "kanonnedslag", kroppens "våbenhvile", "rebelsk feber", etc. (Penson *et al.* 713); i Thomas Sydenhams

værker fra midten af det 17. århundrede, hvor sygdom italesættes som noget, der skal 'bekæmpes' med magt; og i Louis Pasteurs "biomilitarisme" fra det 19. århundrede (Bleakley 61). I dag er denne metaforik fuldt integreret i sygdomsdiskursen og spiller en særlig fremtrædende rolle i relation til kræft i såvel mediedækningen af videnskabelige fremskridt i behandlingen og i politiske forhandlinger om ressourcetildeling, som i nekrologer, personlige blogs og dagligdagskonversation. 'Kampen/krigen mod kræft' fungerer som et centralt vokabular for vores kulturs dominerende fortællinger om kræft og behandling heraf; det vil sige fortællinger om, hvordan 'slagene mod kræften skal vindes', hvordan videnskaben skal 'ruste os til denne kamp' og hvordan patient, familie og pårørende skal handle, når kræften 'angriber', osv. (Gustafsson og Hommerberg; Semino, Demjén og Demmen; Sontag).

Sundhedskommunikative studier (Penson et al.; Reisfield og Wilson; Skott) og praksisser tager gerne teoretisk afsæt i den kognitive metafor-teori formuleret af George Lakoff og Mark Johnson og tilgår fænomenet som en 'konceptuel metafor', hvor måldomænet (kræftbehandling) konceptualiseres igennem kildedomænet (krig/kamp), og hvor forskellige afledninger trækker veksler på konceptet. At metaforer ikke blot er italesættelser af et fænomen, men også fungerer generativt (Schön) som grundlag for iværksættelse af handlinger og adfærd, har været et genkommende fokuspunkt i metaforforskningen. Metaforen 'krigen mod kræft' kan således også spille en positiv rolle i relation til kræftbehandling og -forskning. I et sociopolitisk og økonomisk perspektiv 'mobiliserer' den politisk opmærksomhed og accentuerer nødvendigheden af hurtig og substantiel finansiering, og på et mellemmenneskeligt niveau kan den medvirke til, at patienten går aktivt ind i behandlingen og sammen med lægerne 'bekæmper' den fælles 'fjende': kræften. Ikke desto mindre er der bred enighed om, at krigsmetaforikken også har negative konsekvenser. Kulturkritikeren Susan Sontag beskrev allerede i 1978, hvordan italesættelsen af kræftsygdom som en aggressiv fjende, som både patient, læger og samfundet fører krig mod, er uhensigtsmæssig, idet den er mere følelsesmæssig end faktuel og blandt andet har gjort kræftsygdomme svære at tale om. Alene det at udtale ordet 'kræft' skaber og spreder angst. Kræftpatienter positioneres som 'kæmpere' og gives

dermed et personligt ansvar og aktiv rolle i relation til helbredelse. Men viser behandlingen sig at være problemfyldt eller fejlslagen, fremstår patienten som 'offer' og i værste fald 'taber', og både familiens og patientens egen konklusion om, at vedkommende ikke 'kæmpede' hårdt nok, ligger lige for.

For den, der helbredes for sygdommen, lægger krigsmetaforikken måske i højere grad op til en selvfortælling om modstand, kamp og sejr, men den positionerer også patienten i en udmattende krigszone, hvor hver dag bliver en kamp for at genoprette og fastholde den tidligere livscurve. Af samme grund har forskningen såvel som praktikerne undersøgt alternative italesættelser.⁴ Således kan dominerende metaforer ofte udvikles og skabe alternative metaforer, der på den ene side relaterer sig til udgangspunktet, men samtidig modsætter sig dens hovedbetydning (Hansen). Dette kan afføde andre, mindre, fortællinger, enten individuelt eller for fællesskaber, der yder modstand mod det dominerende narrativ. Disse fortællinger er blevet betegnet som 'modfortællinger' ('counter-narratives' (Bamberg og Andrews) eller 'counterstories' (Nelson)). På samme måde er krigsmetaforikken stadig meget dominerende i sygdomskommunikation og -fortællinger, samtidig med at forskydninger og forandringer opstår.

Et eksempel: Kampmetaforikken er umiddelbart genkendelig i navnet på Kræftens Bekæmpelse, herunder deres aktuelle initiativer på de sociale medier f.eks. #ugensfighter (Kræftens Bekæmpelse på Instagram). Samtidig medfører forskydningen fra 'fight' til 'fighter', at opmærksomheden rykker fra kampen til kæmperen, dvs. til patientens rolle frem for lægens eller videnskabens betydning. #Fuckcancer, der er et af de hashtags, der er mest brugt af organisations ungdomsafdeling *Ung kræft*, kan betragtes som en ny aggressiv kampmetafor, men samtidig bærer udtrykket #Fuckcancer betydningen at 'snyde' eller 'undvige' sygdommen snarere end at bekriige den og angiver dermed modstand og oprør uden, at der nødvendigvis er en taber

4 Semino et al. (2018) har gennem et omfattende kvantitativt studie vist, at den næstmest brugte metafor for kræftforløb er "rejsen", om hvilken Reisfield og Wilson bemærker, at den "giver mulighed for diskussioner om mål, retning og fremskridt. Mere afdæmpet end den militære metafor har den stadig dybden, rigdommen og tyngden, der gør den anvendelig i relation kræftoplevelsen" (4026).

eller en placering af skyld. Her ser vi konturerne af en ny, afledt metaforik, som modsætter sig såvel 'kampen' som sygdommen og giver grundlag for en modfortælling i forhold til 'krigen mod kræft' og 'fighter'-identiteten.

Disse forskydninger kan begrebsliggøres yderligere ved inddragelse af Gérard Genettes overvejelser om forholdet mellem metafor og metonymi i "Metonymi hos Proust". Genettes pointe er, at metaforene er indlejrede i metonymiske relationer, hvor situationen betinger det metaforiske billede. På et helt generelt niveau er krigsmetaforen i kræftdiskursen således heller ikke helt tilfældig, men betinget af, at det er en sygdom, der er forbundet med store smerter, gentagende og skiftende behandlinger, forskellige 'celledræbende' lægemidler og -metoder, etc. – alt i alt handlinger, der også er forbundet med det at (be)kæmpe. Derfor kan man tale om en metonymisk rammesætning af metaforen å la den, Genette lokaliserer i Prousts beskrivelse af kirketårne som kornaks – her er den metonymiske ramme, der betinger metaforen, de omkringliggende marker (10). På et mere specifikt plan finder vi lignende forskydninger i metaforbrugen hos kræftpatientgrupper eller individuelle kræftpatienter, både som nydannelser indenfor den verserende kampmetafor og som nye metaforiske konstruktioner. Disse forskydninger er selvsagt betydningsfulde virkemidler for patientens identitetsarbejde i en udfordrende livsperiode.

KRIG, KAMP OG MASKULINITET

Den kamp- og krigsmetaforik, som kommer til udtryk i sygdomsdiskurser, harmonerer i udbredt grad med det R.W. Connell i bogen *Masculinities* fra 1995 beskrev som den hegemoniske maskulinitets gældende normer i forhold til aggression, fysisk og mental styrke, konkurrencementalitet og nedtoning af følelser – en idealiseret, men også problematiseret, forestilling om maskulinitet. Connell kortlægger og diskuterer såvel essentialistiske, positivistiske, normative og semiotiske definitioner af maskulinitet og definerer i forlængelse heraf maskulinitet som et relationelt begreb (68ff.). Hegemonibegrebet, der refererer til den kulturelle klasse- og magtdynamik oprindeligt beskrevet af Antonio Gramsci, bruges af Connell til at beskrive de kønnede relationer, der legitimerer en patriarkalsk samfundsstruktur.

Hegemonisk maskulinitet er således en idealforestilling, der konstant udfordres, forhandles og forandres. Den fungerer ved systematisk at underordne og marginalisere ikke bare kvinder men også homoseksuelle mænd⁵ samt grupper af mænd baseret på race, etnicitet, klasse og evner. Således er patriarkatet, ifølge teorien om hegemonisk maskulinitet, en langt mere kompleks magtrelation end to køn stillet over for hinanden, omend den strukturelle og globale mandlige dominans over kvinder er den stærkeste og væsentligste akse (Demetriou), og mænd i mange tilfælde kan drage fordel af strukturen (f.eks. underordning af kvinder) uden selv at legemliggøre hegemoniske maskuline idealer (Connell).

Connell peger på, hvordan dominans, privilegium og i det hele taget adgang til magt hænger sammen med graden af overensstemmelse med (kontekstuelt afhængige og skiftende) hegemoniske opfattelser af maskulinitet. Der eksisterer et internt hierarki af konkurrerende maskulinitetsformer (76), herunder relationer i form af alliancer, dominans og subordination (37). I praksis er det kun få mænd, der er i stand til at leve op til idealerne om hegemonisk maskulinitet, men alligevel fungerer hegemonisk maskulinitet som en spydspids i kønshierarkiet som en stærk normativ kraft (Elliott 245).

Hvor Connell definerer maskulinitet som et relationelt og dynamisk begreb, argumenterer kritikere for, at forandringerne har betydet, at hegemonibegrebet har mistet sin mening.⁶ I løbet af de seneste årtier har især

-
- 5 En række maskulinitetsforskere har argumenteret for, at hegemonisk maskulinitet har sit afsæt i "homohysteri", dvs. angsten for at fremstå som homoseksuel eller feminin (Anderson; Connell 68; Kimmel; Sedgwick).
 - 6 Sammenholdt med kønsforskningen generelt er forskning med fokus på (heteroseksuelle) mænd og maskuliniteter et relativt nyt fænomen. Kritiske maskulinitetsstudier, som de har taget form siden 1960'erne, betragter maskulinitet som socialt og samfundsmæssigt konstrueret. Det kritiske fokus betyder ikke, at analyserne er kritiske over for mænd som sådan men snarere, at mænd udgør og repræsenterer en social kategori af magt, der skal adresseres og analyseres (Hearn et al.). R.W. Connell tog afsæt i en kritik af psykoanalysens identitetsteorier (fra Freud og frem) samt det 20. århundredes psykologiske teorier om kønsroller (f.eks. socialpsykologien) og viser, hvordan hegemonisk maskulinitet i den vestlige (engelsktalende) verden bliver etableret f.eks. i familielivet, i skolen, sportsmiljøer og på arbejdsmarkedet.

begrebet "inkluderende maskulinitet" sat en ny dagsorden for forståelsen af maskulinitet. Eric Anderson argumenterer for, at nutidig vesterlandsk maskulinitet i forhold til tidligere er blevet radikalt mindre stereotyp og mere inkluderende f.eks. i forhold til følelsesmæssig åbenhed, samt at homofobi og -hysteri er aftaget (Anderson; Anderson og McCormack). Desuden problematiseres hegemonisk maskulinitet som værende skadelig for alle parter: Hegemonisk maskulinitet går ud over kvinder på grund af de ulige muligheder på arbejdsmarkedet, den ulige fordeling af ansvar for omsorgsarbejde og den strukturelle vold, som f.eks. #metoo-bevægelsen har protesteret imod. For mænd er omkostningerne ved hegemonisk maskulinitet f.eks. den belastning, der følger med at skulle imødekomme idealerne om hegemonisk maskulinitet, samt at mænds behov for intimitet og følelsesmæssigt engagement ikke imødekommes (Hanlon; Elliott 247).

Det er især det sidste forhold, der er relevant i forhold til de sygdomsfortællinger, som vi undersøger, idet vi spørger, hvilke fortællinger og metaforer der opstår, når mænd taler og skriver om sygdom og behandling. I det følgende fokuserer vi på sammenhængen mellem maskulinitet og sygdom med udgangspunkt i tre analytiske perspektiver på de selvbiografiske beretninger: for det første sammenhænge og forskydninger mellem sygdom, maskulinitet, kamp-, krigs- og sportsmetaforer, for det andet forhandlingen af maskulinitet i forhold til femininitet og for det tredje, i relation til nye modmetaforer og humor som virkemiddel.

"HISTORIEN OM SOLDATERNE" – SYGDOM OG BEHANDLING SOM KRIG OG KAMP

I bogen *Sådan overlevede jeg kræften og sundhedsvæsenet* bruger Arne Notkin i udstrakt grad de aggressive kampmetaforer, som han samtidig argumenterer for, har fungeret konstruktivt for ham i det forløb, hvor han fik bortopereret en kræftsvulst i sin ene balle og efterfølgende konstateret lymfekræft. Diagnosen beskrives som et slag, noget "der rammer", "som at blive ramt af en hammer", mens behandlingen og patientens tilgang til sygdommen skildres som et modangreb: "Nu går kampen i gang: Historien om soldaterne, der marcherer ind i mit blod for at bekæmpe de fjendtlige

celler" (114). Notkin anvender krigsmetaforerne som en hjælp i forhold til at bevare følelsen af at have situationen under kontrol og bevare håb og motivation og til at indstille sig på behandlingen i stedet for at modarbejde den: "Kemostofferne skal helbrede mig. De skal slå de syge kræftceller ihjel. Det kan godt være at de slår andet og mere end de syge celler ihjel – det sker jo i krig. Men målet er at jeg skal blive rask" (134).

Brian Holm associerer og beskriver i første omgang kræftdiagnosen "som at knække forgaflen" (44), som et voldeligt overgreb, at "blive slået ned bagfra med en klaphammer og derefter blive udsat for verdens værste justitsmord" (94), dvs. som en voldsom oplevelse, hvor han mister grebet, men han beskriver samtidig sygdommen som et fremmedlegeme, der skal fjernes. Han har en "mand til mand-snak" med overlægen: "han skulle bare gøre det nødvendige uden at spørge mig først [...] Til gengæld lovede jeg ham, at jeg ikke ville klynke – lige meget hvad [...] Bare kom i gang, du kan skære i mig, som du har lyst til. Bare få det lort ud af min krop [...]. Han [lægen] skulle ikke være nervøs for, at jeg bukkede under" (46). Holm taler i denne sammenhæng om kroppen som noget mekanisk, der kan repareres, uden at erkende eller give udtryk for, at han samtidig er "skræmt fra vid og sans" (46).

Også Notkin føler sig udsat og bange undervejs i forløbet og har blandt andet vanskeligt ved at forholde sig til en gruppe lægers ønske om at inkludere ham i et forskningsforløb. Kampmetaforikken virker derfor som en barriere mod det, han står overfor. Han forstår 'kampen' som en indsats for at holde sig fysisk og mentalt i form og diskuterer betydningen af social ulighed i forhold til både sundhedsvæsenet og brugen af krigsmetaforer. Hans erfaring er, at han selv måtte styre og håndtere sit behandlingsforløb, og at det ville have haft fatale følger for ham, hvis han ikke havde været i stand til det: "Mine billeder, mine visualiseringer, lå i den krigeriske og aggressive ende. Det hjalp mig. Andre vil givetvis have gavn af mere fredelige billeder. Jeg kunne i lange perioder påvirke min tænkning om kemoen og gøre den til min allierede mod kræften fremfor min fjende" (136). Han forbinder selv behovet for kontrol med forestillinger om maskulinitet f.eks. i omtalen af en veninde, der fik konstateret modermærkekræft: "Hun skrev om det i et opslag på Facebook, hvor hun blandt andet fortalte, at hun kun gik til lægen, fordi hendes mand insisterede. I den familie er det hende, der kører motor-

cyklen og ordner bilerne" (185). Således forstås maskulinitet som knyttet til bestemte handlinger og kulturelle præferencer, snarere end biologiske egenskaber, og samtidig som en relationel kategori, idet Notkin præsenterer sig selv som en mand, der ikke føler sig truet af handlekraftige kvinder.

Hans Jakob Helms får konstateret prostatakræft og kæder i sin selvbiografi også sygdom og seksualitet sammen, idet hans frygt i første omgang har fokus på om konsekvensen af den behandling, han bliver tilbudt, er, at han mister sin potens: "De skærer potensen til hakkebøf," siger jeg, 'er du klar over det? Nul sex bagefter. Resten af livet" (7). Han knytter således sin maskulinitet direkte til seksualitet og reproduktion og beskriver tabet af denne evne med den seksualiserede krigsmetafor "ikke længere nogle skud i kanonen" (59) – en nærmest banal-subtil hypermaskulinisering af vendingen 'ikke flere skud i bøssen'. Da han, inspireret af Jørgen Leths beskrivelse af samme sygdom i sin bog *Det uperfekte menneske*, får en mere skånsom eksperimentel behandling med radioaktivitet, beskriver han med begejstring sig selv som en mand med "Et nukleart missil i bukserne" (67): "Her har jeg fortalt fru, at når jeg kommer hjem herfra, er der ikke længere nogle skud i kanonen. Og nu står du der og fortæller mig, at jeg tværtimod kommer tilbage med et atombærende missil i bukserne. Større bliver det bare ikke!" (59). Helms forstår således også det maskuline som relationelt og som en aktiv handling i hans forhold til kvinder. Han betegner selv sin bog som en "sørgmunter beretning" og understreger gennemgående betydningen af at fastholde en humoristisk tilgang til livet med sygdom, ligesom også de andre bøger har en gennemgående brug af humor som (særligt maskulin) retorisk strategi (Branney et al.; Mocarski og Butler; Oliffe et al.; Williams).

Selvom titlen på Geos bog er *Ikk' for sjov*, holder den hele vejen igennem en let og vittig tone, der matcher hans image som standupkomiker; han joker med at miste sit lange hår, være "kastret mentalt" og taler om sin "nye feminine hjerne" (23). Begge bøger af standupkomikeren Geo handler ligeledes om, hvordan sygdommen udfordrer og forandrer hans ægteskab og familieliv. Han integrerer de personlige beretninger og refleksioner med klip fra sociale medier, private fotos og uddrag af hans partners dagbog, som f.eks. denne beskrivelse af Geos kritiske tilstand, hvor forløbet beskrives som en kamp på liv og død: "Hans krop er bogstaveligt talt ved at

blive slået ihjel, så det syge kan forsvinde. Men det raske går også i forfald undervejs" (188). Geo beskriver i sin første bog (*Ikk' for Sjøv*), hvordan en i første omgang udramatisk testikelkræft bredte sig til hans ene lunge. Han beretter om frygten for, at "kemoen ville slå mig helt ud" (76) og om forløbet som en krig mellem krop og behandling. Både Geo og Brian Holm er udpræget præstationsorienterede og insisterer på at løbetræne til stor undren og frustration for deres pårørende: Geo, mens han er i kemoterapi, Holm umiddelbart efter sin operation. Det er en kamp både mod sygdommen og for at opretholde motivationen, og Holm fremhæver metoden som direkte afledt af sportens måde at takle udfordringer på: "Fra nu af giver du aldrig mere op i resten af dit liv. Aldrig!" (129). Daniel Svensson, der beskriver, hvordan hans karriere som håndboldspiller på internationalt niveau to gange blev afbrudt af lymfekræftdiagnoser og -behandlinger, siger, at "kampen mod kræft er ikke en sportsdisciplin" men erkender samtidig, at han ikke har andre ord til rådighed: "Jeg kæmper til der ikke er mere at kæmpe med"; "Jeg tænker og taler i sportstermer" (Prolog).

Når Brian Holm beskriver kræftdiagnosen som et cykelstyrt ("som at knække forgaflen"), indfører han en ny metafor, der dog er metonymisk betinget af hans nærhedsrelation til cykelsporten. Holm approprierer kræftdiagnosen ved hjælp af sin egen erfaringsverden og skaber et billede, der både italesætter voldsomheden i den pludselige diagnosticering og den betydning, diagnosen har for hans etablerede identitet som cykelrytter: Den lider skade og bryder sammen. Men det er også i kraft af og igennem disse forskydninger, at identiteten forhandles og forandres, hvilket vi vil se nærmere på i det efterfølgende med særligt henblik på, hvordan den maskuline identitet kommer til udtryk i vores eksempelmateriale.

"TAG DIG SAMMEN DIN TØSEDRENG" – UDGRÆNSNINGER AF DET FEMININE

Brian Holms selvbiografiske beretning repræsenterer en relationel maskulinitetsforståelse i den forstand, at han netop insisterer på at holde distance til alt, hvad han kategoriserer som kvindeligt, herunder følelser (især tårer) og omsorg i bred forstand. Holm skriver i *Den sidste kilometer*

om, hvordan han i 2004 blev diagnosticeret, behandlet og siden helbredt for tarmkræft, hvordan han undervejs planlagde sit eget selvmord for at undslippe følelsen af afmagt, og hvordan han oplevede, at sygdomsforløbet forandrede ham som menneske.

Holm blev far for første gang i samme periode af sit liv, og kombinationen af ansvarsfølelsen, som han udviklede i forhold til sin søn, og angsten for ikke at overleve udfordrede hans ambition om at "tage det som en mand" – det vil sige fastholde den selvdisciplin, som han kender fra elitesporten og klare sig gennem sygdomsforløbet uden at vise svaghedstegn. Selvbiografien tematiserer således tydeligt de kønsspecifikke aspekter i relation til kræftbehandlingerne og formidler de tanker og erfaringer, som Brian Holm gør sig i den sammenhæng. For Brian Holm indebærer det at "tage det som en mand" at overvinde sygdommen uden at bryde sammen eller vise tegn på svaghed, hvilket "var fandens lettere sagt end gjort." (67). De svagheder, han tager afstand fra, beskrives netop ved hjælp af sproglige henvisninger til det feminine: f.eks. at være en "tøsedreng", og allerværst med henvisning til ældre kvinder: f.eks. at "pibe som en gammel kone" eller løbe "som en gammel kælling" (134).

Brian Holms forestilling om maskulinitet beskrives med henvisning til populærkulturens arketyper f.eks. med henvisning til Clint Eastwood. Holm fortæller, hvordan han ikke tidligere har tilladt sig selv andre følelser end vrede og ikke oplevede, at der var andre muligheder ("Hvad fanden skulle jeg ellers gøre?"): "[V]reden havde været min drivkraft i det meste af livet, og jeg mente, at jeg havde benyttet følelsen konstruktivt [...] det hjalp mig som cykelrytter at tænke på dårlige oplevelser og blive gal" (144). Bogen har undertitlen "En bog om at blive klogere", og det, Holm oplever at blive klogere på, er blandt andet sit forhold til maskulinitet. Hvor han som udgangspunkt mener, at vreden og egoismen er noget, der hører med til mandens biologi og er nødvendig, hvis man vil have succes, opdager han, at maskulinitet snarere kan forstås som en kultur, der overleveres fra generation til generation, og for Holms vedkommende er tillært allerede i barndommen i form af voldskulturen blandt de "store drenge på Amager", brødrene og farens vaner med at give "lammere", samt opvæksten med en mor, som ikke havde overskud til at vise den fornødne omsorg. Han

indsér, at han ikke selv har haft valget mellem tårer og vold, for han har ikke udviklet evnerne til vise andre følelser end vrede (66). Derimod beundrer han, hvad han betragter som kæresten Christines mere afbalancerede kønsidentitet (76). Hun beskrives som en "drengepige", der "selv bestilte reservedele hjem fra Tyskland til sin Ducati og selv skiftede udstødningsrør på motorcyklen", men samtidig er blid (68) og "hviler i sig selv og behøver hverken at gå til yoga, i kirke eller have personlig coach for at klare hverdagen" (78). Han udpeger andre nøglepersoner som betydningsfulde for den indsigt, han opnår, herunder vennen Gunnar, som argumenterer for, at det er i orden at være ked af det (81), tøjdesigneren Paul Smith, der taler om betydningen af at tænke positivt (198), og psykologerne, der "rammer plet" (142) i forhold til hans angst for ikke at kunne tage sig af sin søn. Holm afviser følelser i forbindelse med sygdommen, men oplever, at faderrollen (og mødet med kræftsye børn) forløser hans frygt for ikke at overleve (84). Således konstrueres et narrativ, hvor forælderrollen bliver vendepunktet i hans forløb og fører til en ny forståelse af maskulinitet: "Hvis jeg døde, kunne jeg ikke hjælpe ham. Hvem fanden skulle tage sig af ham på den front og give ham den støtte, jeg selv manglede som knægt? Livet kan være hårdt, og mit allersidste ønske er, at Albert skal blive en kold, kynisk skid, som jeg selv kan være, hvis tingene går mig imod" (146).

Brian Holms bog giver udtryk for en forandring i hans opfattelse af maskulinitet, som er blevet mere rummelig og i mindre grad tager afstand fra det emotionelle: "Mange syge har ikke lyst til at tale om følelserne og frygten – heller ikke til deres nærmeste [...] Jeg er fra generationen, der ikke krammer sine forældre" (Holm 169). Han fortæller, at sygdomsforløbet og især det at dele det med andre ændrer hans opfattelse: "... for første gang i mit liv var jeg ikke flov over at vise følelser på den måde. Jeg følte mig nemlig sikker på, at de fleste tilhørere kunne sætte sig ind i, hvordan jeg havde det, fordi de også havde oplevet et vist psykisk pres" (151). Holm giver udtryk for, at han nu oplever, at den maskulinitet, han er opdraget med, fører til ensomhed og giver udtryk for, at han udvikler et mere nuanceret blik på, hvad der er svagt, og hvad der er stærkt. Selvmord er ikke som først antaget et modigt valg, og det viser sig at være mere krævende at kæmpe sig igennem et sygdomsforløb med værdighed end at være sportsstjerne (229).

Kampen mod kræft i Geos anden bog *Hva' Så Nu*, der handler om tiden efter det alvorlige sygdomsforløb, tager også form som en kamp med og mod følelserne og med forholdet mellem, hvad han beskriver som værende henholdsvis maskulint og feminint. Sygdommen, fortæller han, fører til, at han oplever sig selv som mere feminin end maskulin (49), som han skriver: "Jeg gik fra at være semi-træmand til 90 procent semi-kvindelig" (5). Hans Jakob Helms oplever, at en bivirkning ved hans hormonbehandling er, at han får "bryster som en kvinde" (94) og definerer potens og udadventt seksuel lyst som mandlig, mens oplevelsen af enten at miste lyst eller leve med en mere passiv seksualitet forstås som et feminint kendetegn. Således fremstiller han mandens forhold til sex som "lettere tvangsbetonet" (87), "en næsten fortærende drift, der så at sige kunne dominere al min gøren og laden", mens den kvindelige seksualitet er mere "en bestemt stemning", "der skal fremkaldes" (86) og således lettere kan undværes: "Nu kunne jeg sagtens undvære sex i lange tider, uden at det ødelagde min daglige tankevirksomhed endsige gjorde mig indebrændt" (88). Den nye situation er således ambivalent, idet den truer hans forståelse af maskulinitet, mens han samtidig oplever "en befrielse i forhold til det pres, min tidligere seksualitet også medførte" (111): "ro i bukserne" i form af mindre interesse "for bryster og baller, og hvad der normalt ellers kan få det mandlige underliv til at vibrere" (110). Det er i denne fremstilling tydeligt, at Helms ikke kun tænker på sit forhold til "fruen", men også i høj grad positionerer sig i forhold til andre mænd, vennerne, der umiddelbart forstår problemet og skal overbevises om, at man godt kan være en 'rigtig mand' uden den aggressive seksualitet. Han forhandler således ikke bare sin egen livskvalitet, men også en mere rummelig maskulinitetsopfattelse, herunder opblødning af den hegemoniske maskulinitets afstandtagen til det feminine, til homoseksualitet og til følelsesladede aspekter i bred forstand. I forlængelse heraf er seksualiteten, som hos Helms fremstilles som en hormonelt betinget, biologisk drift, samtidig også en kulturel kraft, og han demonstrerer, hvordan mænd forhandler og videregiver den til hinanden. Således har alle biografierne elementer af det Nesby og Hambro betegner som "ugly pathographies", det vil sige tekster, der giver udtryk for følelser, som ellers opleves som skamfulde eller grimme. I den forstand er der tale om udviklingsfortællinger, der

også bidrager til en ændret sygdomsdiskurs i bredere forstand. Fortællingerne viser, at forfatterne er påvirkede af sygdomskonteksten og reviderer deres (relationelle) opfattelse af maskulinitet i denne nye sammenhæng, ligesom biografierne påvirker den almene forståelse af hegemoni.

Som nævnt står sårbarhed og sygdom i modsætning til dominerende normer for hegemonisk maskulinitet, idet omsorg traditionelt defineres som feminint og underordnet traditionel maskulin magt. Imidlertid peger nyere forskning på maskulinitetsformer, der netop i stigende grad afviser dominans og forstår ligestilling, relationer og omsorg som positive værdier, der kan forstås enten som en ny hegemonisk position eller som en udvikling fra én hegemonisk maskulinitet til en mangfoldighed af maskulinitetsformer, herunder af maskulinitetsforståelser, der ikke i samme grad udelukker følelser og (selv)omsorg (Elliott, Andersson).

Spørgsmålet er, om en sportsmand som Holm med sin biografi blot viser, at sportsverdenen kommer relativt sent til en kønsopfattelse, som har bredt sig i vestlige samfund især siden de antiautoritære bevægelser i 1960'erne og egentlig for længst er bredt anerkendt. Elitesporten er på mange måder et afgrænset kulturelt felt, hvor aggression og konkurrenceværdier er særligt anerkendte og dominerende. I den forstand kan Brian Holms kamp mod sygdommen forstås som en forskydning af den samme kamp mod kroppen, som han kæmpede som cykelrytter, hvor forandringen i højere grad kommer af, at han på grund af sin sygdom (og forældreskabet) får anledning til at kommunikere mere med mennesker uden for elitesportsmiljøet. På den anden side er der også noget, der tyder på, at sport og sygdom har fælles træk, og at disse fortællinger faktisk også bidrager med indsigter om noget alment menneskeligt. Sportsdiskursen er et sprog, der er udviklet i forhold til at overvinde ekstreme fysiske og psykiske udfordringer og måske derfor giver særlig mening i et alvorligt sygdomsforløb. I den forstand kan fortællingerne om, hvordan sportsfolk håndterer sygdom, og om hvordan andre kræftsyrge mænd forstår og bruger samme krigs- og sportsmetaforik i deres forsøg på at forstå og forhandle deres udfordringer, bidrage til viden om de komplekse og ofte ambivalente forbindelser mellem sygdom og køn.

"SOM EN TUR I RUTSCHEBANEN" – NYE MASKULINITETER OG (MOD)METAFORER

Hvor krigsmetaforer er mangelfulde i forhold til at udtrykke følelser, peger en række nye metaforer på og giver plads til oplevelsen af ambivalens, paradokser og kaotiske følelser og er på den måde med til at skabe nye måder at opleve og forstå sygdom på. F.eks. skriver Arne Notkin, at "[l]ivet efter kræft bliver ofte beskrevet som en tur i rutsjebanen. Det ene øjeblik oplever man en euforisk glæde over kirsebærtræerne, der blomstrer igen, og det næste øjeblik lammes man af angst op til et kontrolbesøg" (263). I nogen grad ændrer kræften karakter igennem disse forskydninger, f.eks. når fortællingerne bruger de dominerende kamp- og krigsmetaforer til at modsætte sig samme ved at fokusere på det fredelige og legende perspektiv i (computer)spil og populærkulturelle referencer. Således skabes en modmetafor, dvs. en metafor, der modsætter sig dominerende kulturelle metaforer, når Notkin bruger computerspillet *Pacman* som alternativ visualisering af den kamp, han oplever at stå i:

Jeg forsøger at skabe forskellige billeder i mit indre. Jeg tænker på en scene fra en Woody Allen-film, hvor han visualiserer sædceller som hvidklædte soldater, der står klar til affyring og invasion. Jeg forestiller mig kolonner af soldater, der marcherer ind i mit blod og bekæmper kræftcellerne [...] jeg kunne tænke på et af de første computerspil, jeg legede med, *Pacman*, hvor man fører en gul, ostelignende tingest rundt i nogle gange for at fange og æde de figurer, den render ind i (155).

Hér ligger kampmetaforen også som en grundmetafor, som hovedpersonen modsætter sig. Begge disse eksempler, både 'sædcellesoldaterne' og *Pacman*, forholder sig eks- og implicit til den dominerende krigs- og kampmetaforik, men henter billederne fra en ny kontekst og bruger humor som en central retorisk strategi, der åbner for følelsesmæssige aspekter. Dette kommer også til udtryk hos Geo. Efter at han til sin rædsel har grædt offentligt flere gange (*Geo Hva' Så Nu?* 50), erfarer han, ligesom Brian Holm, at responsen er overvejende positiv, og at mange af de kræftoverleverne, han møder, faktisk gerne vil tale om følelser:

Og at påstå at store stærke mænd ikke har lyst til at dele deres følelser, passer ikke. Jeg talte både med kæmpe brandmænd, kæmpe læger og kæmpe betjente

fra Aktionsstyrken og PET, hvor der blev delt i stor stil. Jeg havde erfaret fra mig selv, at mænd ikke er så geniale til at dele på kommando. Det går nemmere, hvis det glider naturligt ind i en samtale, og meget gerne smurt ind i noget humor. (Geo *Hva' Så Nu?* 55-56)

I den forstand giver autopatografierne udtryk for en grundlæggende forandring i forhold til sammenhængen mellem maskulinitet, sygdom og tilgangen til at have og vise følelser, og bevægelsen væk fra kampmetaforikken og udviklingen af et nyt metaforisk grundlag sker i relation hertil.

Andre modmetaforer kommer i værk ved, at grundmetaforen søges ændret. Her befinder sportsmetaforen sig i den henseende, at kræftforløbet anskues som en individuel rejse gennem behandling og mod helbredelse. De sportsmetaforer, som ikke stammer fra konkurrencesport (f.eks. bjergbestigning), kommer især i spil i fortællingerne om tiden efter raskmeldingen, hvor fortællerne oplever at føle sig overladt til sig selv med vanskelige problemstillinger. Således skriver Geo: "Man er forberedt på opstigningen, men de fleste ulykker sker på vej ned" [...] "Det er koldt på toppen, men skræmmende på bunden" (Geo *Hva' Så Nu?* 5-7). Selve oplevelsen af at blive erklæret kræftfri beskriver han som at have "[b]esteget bjerget, plantet flaget og hoppet op og ned, mens jeg havde jublet og skreget af glæde", men "[n]u skulle jeg ned ad bjerget, hvor de fleste ulykker sker" (Geo *Ikk' for Sjøv* 211). Han fortsætter med at bemærke, at hér er der ikke længere støtte at hente i sundhedsvæsenet: "Vi er nu landet i Livets Lufthavn – tak fordi de benyttede KemoDrop. Håber, det var behageligt. Vi ser frem til aldrig at se Dem igen" (190). Fortællingerne beskriver, hvordan livet under en kræftbehandling opleves som kaotisk eller som en undtagelsestilstand, og hvordan ligeledes tiden efter helbredelsen kan være udfordrende: "som at holde vejret under vandet i lang tid, når man når op til overfladen gisper man efter vejret" (217).

Det er især sport og hverdagsteknologiske billeder, der træder frem som alternativer til krigsmetaforikken. Geo anvender teknologiske metaforer med henblik på at gøre sygdommen og helbredsprocessen forståelig. Han visualiserer kroppens tilstand som en bil, der er gået i stå og skal genstartes med startkabler (Geo *Hva' Så Nu?* 11), kemoen som brændstof: "Jeg skulle have kemo for at overleve, og min bil skulle have benzin" (Geo *Ikk' for Sjøv* 69), og oplevelsen af den efterfølgende udmattelse, "som om der bare

blev slukket på off-knappen" (144). Brian Holm sammenligner på samme måde sin krop med genkendelig hverdagsteknologi: "Som batterimarkøren på en mobiltelefon bliver man stille og roligt tømt for strøm. Til sidst kan man bare ikke mere, uanset hvor stærk man er. Er der ikke mere strøm på, går man ud" (233).

De nye metaforer og sygdomsnarrativer afspejler på den ene side maskulinitet i forandring og en opmærksomhed på sprogets betydning, men har på den anden side stadig mange af de forudsigelige og traditionelle elementer i sig: biler og ny teknologi kan ses som nye (humoristiske) billeder på en (post) hegemonisk maskulinitet. Der er bred enighed om, at krigsmetaforikken er problematisk, men spørgsmålet er om de nye alternativer reelt er nye metaforer og modnarrativer eller om sport- og computerspilsmetaforer i nogen grad må forstås som blot forskydninger af det eksisterende tilpasset en kultur, hvor den sunde krop er en central værdi for både kvinder og mænd.

SÅRBARHED OG STYRKE: SYGDOM OG AMBIVALENT MASKULINITET

Hvor det for så vidt ikke er overraskende, at en professionel håndboldspiller eller cykelrytter griber til en sportsinspireret terminologi, når han bliver ramt af sygdom, er det alligevel påfaldende, hvordan denne fighter-retorik om selvovervindelse, udholdenhed og kontrol, der også ligger implicit i krigsmetaforikken (Tuxen), flugter med den hegemoniske maskulinitet, som ifølge Connell netop ikke bare er en individuel idé eller forestilling. Køn er indlejret i organiserede sociale relationer, institutioner og i samfundets økonomiske strukturer. Således bliver hegemonisk maskulinitet (re) produceret f.eks. i familien, i uddannelsessystemet, på arbejdsmarkedet og i sportsmiljøer (Connell 29).

I en bredere kulturel kontekst konstaterede Sue Curry Jansen i forlængelse af Golfkrigen i 1994, at krigsmetaforer og sportsjournalistik var blevet så grundlæggende sammenfiltrede, at Superbowl-kommentatorerne manglede ord, da de af hensyn til soldater og deres pårørende ikke kunne bruge den velkendte krigsretorik.

Blandingen af metaforer fra sport og krig spillede en historisk unik social, retorisk og ideologisk rolle under den Persiske Golfkrig. Det traditionelt homologe forhold mellem sport og krig forsynede regering, militær, sportsindustri og massemedier med et velartikuleret semiotisk system, der var let at mobilisere og et sæt kulturelle værdier, der kunne bruges til at fremme og retfærdiggøre deres respektive planer, handlinger og interesser (Jansen 186).

I sygdomsselvbiografierne kan disse semiotiske systemer og kulturelle værdier identificeres, samtidig med at de også forhandles og forandres i forhold til den konkrete kontekst og forskellige forståelser af maskulinitet. Kampen mod sygdom bliver for nogens vedkommende til en kamp mod systemet, men tager i alle tilfælde form af den enkeltes kamp med sig selv både fysisk og mentalt. Hvor målet i holdsport i sidste ende altid er at besejre modstanderholdet, bliver individuelle sportsaktiviteter til billeder af forskellige måder at overvinde sig selv eller naturen på og forstås således også som en kamp. Med henvisning til Michael Messners interviews med tidligere professionelle atleter peger Connell på sportsfolks tendens til at betragte kroppen som et middel eller sågar et våben, og hvordan skader og smerter bliver normaliseret som en forventelig del af et karriereforløb med maskulinitet og præstation som værdigrundlag (Connell 58; Curry; Messner). Hvor f.eks. fodbold ofte følges af en retorik, der har rødder i industrisamfundet og arbejderklassen, er de individuelle sportspræstationer i højere grad i tråd med en neoliberal retorik og det højtuddannede arbejdsmarkeds individualistiske præstationskrav. Wörsching fremhæver surfboarding som en metafor for hegemonisk maskulinitet i form af den frihed fra sociale begrænsninger, som aktiviteten repræsenterer, nemlig fysisk styrke og naturbeherskelse (Jansen og Sabo; Wörsching 77).

På samme måde handler selvovertindelsen i forhold til sygdomsbekæmpelse om ikke at give op og ikke at blive svag. Svaghed sættes i modsætning til maskulinitet og associeres i vid udstrækning med en række forestillinger om, hvad det vil sige at være feminin, hvilket ifølge Connell netop er det, den hegemoniske maskulinitet definerer sig selv i modsætning til. I denne artikel har vi vist, hvordan sygdomsselvbiografier fremstiller mænd, der på ambivalent vis fremstår som på én gang mere sårbare og udsatte og stærkere, og vi argumenterer for, at opfattelsen af kræftdiagnosen,

forestillingen om maskulinitet, den selvbiografiske genre og sproget hænger sammen, og hver især *gør* noget i denne sammenhæng. I vores analyser af cancer-selvbiografierne træder det frem, at udover følelser af sorg, skam eller skyld samt frygt for at miste kontrol over tilværelsen, støder det at få konstateret en alvorlig sygdom som kræft også sammen med forestillinger knyttet til en hegemonisk opfattelse af maskulinitet og krop. Der er en høj grad af overensstemmelse mellem Connells beskrivelse af den hegemoniske maskulinitets normer og udsigelseskraften i krigsmetaforerne i de sygdomsnarrativer, vi har undersøgt, og teorien om hegemonisk maskulinitet giver samtidig grundlag for at forstå, hvorfor krigsmetaforerne er så konsistente og vedholdende. Det maskuline credo om, at 'tage det som en mand' står stærkt i denne diskurs. Men samtidig er forståelsen af denne mand i udvikling, og disse populærkulturelle sygdomsselvbiografier har vist sig at rumme elementer, der bidrager med ny viden både om udviklingens grundlag og retning.

KAREN HVIDTFELDT, professor ved Institut for Kulturvidenskaber, SDU. Har udgivet en række publikationer om kultur, krop, sundhed, sygdom og køn i forskellige medierede sammenhænge, herunder bogen *Sundt, sundere, helt sygt* (Samfundsvidenskab 2016) sammen med professor Charlotte Kroløkke. Den trykte artikel er relateret til forskningsprojektet *Medicine Man: Media Assemblages of Medicalized Masculinity*, der er finansieret af DFF (2018-2022) og til det interdisciplinære arbejde i *Human Health* på Syddansk Universitet.

PER KROGH HANSEN, institutleder ved Institut for Kulturvidenskaber, SDU. Tidligere lektor i dansk litteratur ved SDU. Har publiceret bøger og artikler om dansk/nordisk litteratur samt om fortælleteoretiske emner og begreber indenfor litteratur, film/medier og kommunikation – heriblandt artiklen "Illness and Heroics: On Counter-Narrative and Counter-Metaphor in the Discourse on Cancer" i *Frontiers of Narrative Studies*. 4, 1 (2018), som også fokuserer på kræftmetaforer og -fortællinger.

TAKE IT LIKE A MAN!

Metaphors and Masculinity in Autopathographies about Cancer

While serious illness is a crisis in the life course of any human being, it harmonizes particularly poorly with traditional notions of masculinity. Statistically, more men than women get cancer, but women seem more likely

to communicate about their emotions and experiences of illness in public. In this article, we examine the connection between cancer narratives, war and combat metaphors and hegemonic masculinity based on six recent Danish autobiographies written by men about their experience of having cancer. Based within critical masculinity theories and metaphor theory, we examine how the autobiographies apply and develop traditional combat metaphors and we argue that new narratives and (counter) metaphors are developed and that they influence both the experience of illness and the understanding of masculinity.

KEYWORDS

DA: kræft, selvbiografier, krigsmetaforer, hegemonisk maskulinitet, sport og sygdom
EN: cancer, autobiographies, combat metaphors, hegemonic masculinity, sport and illness

LITTERATUR

- Anderson, Eric. *Inclusive Masculinity: The Changing Nature of Masculinities*. New York: Routledge, 2009.
- Anderson, Eric og Mark McCormack. "Inclusive Masculinity Theory: Overview, Reflection and Refinement." *Journal of Gender Studies* 27 5 (2018): 547-561, doi:10.1080/09589236.2016.1245605.
- Armstrong, Lance og Sally Jenkins. *Every Second Counts*. London: Yellow Jersey, 2003.
- Armstrong, Lance og Sally Jenkins. *It's Not About the Bike: My Journey Back to Life*. New York: Putnam, 2000.
- Baik, Sharon H., Elizabeth Klonoff, Laura E. Barnes, Melody K. Schiaffino og Kristen J. Wells. "Mapping the Online Social Network of Cancer Bloggers." *Journal of Health Psychology*, 2019, doi:10.1177/1359105319888269.
- Bamberg, Michael G. W. og Molly Andrews. Red. *Considering Counter Narratives: Narrating, Resisting, Making Sense*. Amsterdam; Philadelphia J. Benjamins, 2004.
- Bleakley, Alan. *Thinking with Metaphors in Medicine: The State of the Art*. Oxon: Routledge, 2017. *Routledge Advances in the Medical Humanities*.
- Boyer, Anne. *The Undying. A Meditation on Modern Illnes*. UK: Allen Lane, Penguin Random House, 2019.
- Branney, Peter et al. "Masculinities, Humour and Care for Penile Cancer: A Qualitative Study." *Journal of Advanced Nursing* 70 9 (2014): 2051-2060, doi:10.1111/jan.12363.
- Cecil, Rosanne, E. Mc Caughan og K. Parahoo. "It's Hard to Take Because I Am a Man's Man': An Ethnographic Exploration of Cancer and Masculinity." *European Journal of Cancer Care* 19 4 (2010): 501-509, doi:10.1111/j.1365-2354.2009.01085.x.

- Connell, R. W. *Masculinities*. 2. edition, Cambridge: Polity, 2005.
- Curry, Timothy Jon. "A Little Pain Never Hurt Anyone: Athletic Career Socialization and the Normalization of Sports Injury." *Symbolic Interaction* 16 3 (1993): 273-290, doi:10.1525/si.1993.16.3.273.
- Demetriou, Demetrakis Z. "Connell's Concept of Hegemonic Masculinity: A Critique." *Theory and Society* 30 3 (2001): 337-361, doi:10.1023/A:1017596718715.
- Elliott, Karla. "Caring Masculinities: Theorizing an Emerging Concept." *Men and Masculinities* 19 3 (2016): 240-259, doi:10.1177/1097184X15576203.
- Frank, Arthur W. *The Wounded Storyteller: Body, Illness, and Ethics*. Chicago, Ill: University of Chicago Press, 1997.
- Genette, Gérard. "Metonymi Hos Proust." *K&K. Kultur & Klasse* 31 96 (2003): 9-29, doi:https://doi.org/10.7146/kok.v31i96.22405.
- Geo. *Hva' så nu? Levende, lykkelig og langt fra ok*. København: Lindhardt og Ringhof, 2017.
- Geo. *Ikk' for sjov: om kemo og comedy*. København: People's Press, 2013.
- Gustafsson, Anna W. og Charlotte Hommerberg. "Pojken Lyfter Sitt Svärd. Ger Sig in I En Strid Han Inte Kan Vinna' : Om Metaforer Och Kronisk Cancersjukdom." *Socialmedicinsk Tidskrift* 93 3 (2016): 271-279.
- Hanlon, Niall. *Masculinities, Care and Equality: Identity and Nurture in Men's Lives*. London: Palgrave Macmillan UK, 2012.
- Hansen, Per Krogh. "Illness and Heroics: On Counter-Narrative and Counter-Metaphor in the Discourse on Cancer." *Frontiers of Narrative Studies* 4 1 (2018): 213-228, doi:10.1515/fns-2018-0039.
- Harrington, Kristine J. "The Use of Metaphor in Discourse About Cancer: A Review of the Literature." *Clinical journal of oncology nursing* 16 4 (2012): 408-412, doi:10.1188/12.cjon.408-412.
- Hawkins, Anne H. "Culture and Medicine: Pathography: Patient Narratives of Illness." *Western Journal of Medicine* 171 2 (1999): 127.
- Hawkins, Anne. "Two Pathographies: A Study in Illness and Literature." *The Journal of medicine and philosophy* 9 3 (1984): 231-252, doi:10.1093/jmp/9.3.231.
- Hearn, Jeff et al. "Hegemonic Masculinity and Beyond: 40 Years of Research in Sweden." vol. 15, Los Angeles, CA: SAGE Publications (2012): 31-55, doi:10.1177/1097184X11432113.
- Helms, Hans Jakob. *Hold da kræft mand : En sørgmunter beretning om livet med prostatakræft*. København: Gyldendal, 2017.
- Holm, Brian og Jonas Nyrup. *Den sidste kilometer: En bog om at blive klogere*. København: People's Press, 2009.
- Hommerberg, Charlotte, Anna W. Gustafsson og Anna Sandgren. "Battle, Journey, Imprisonment and Burden: Patterns of Metaphor Use in Blogs About Living with Advanced Cancer." *BMC palliative care* 19 1 (2020): 59-10, doi:10.1186/s12904-020-00557-6.
- Hvidtfeldt Madsen, Karen. "Selvbiografier som empiri." *Bachelorprojekter inden for det sundhedsfaglige område: Indblik i videnskabelige metoder*, edited by Stinne Glasdam,

2. udgave edition, København: Nyt Nordisk Forlag i samarbejde med Dansk Sygeplejeråd, 2015. 85-96.
- Jansen, Sue Curry. *Critical, Communication Theory: Power, Media, Gender, And Technology*. Lanham, MD: Rowman and Littlefield, 2002.
- Kim, Bora og David Gillham. "Gender Differences among Young Adult Cancer Patients. A Study of Blogs." *CIN: Computers, Informatics, Nursing* vol. 33, no. 1 (2015): 3-9.
- Kimmel, Michael S. "Masculinity as Homophobia: Fear, Shame and Silence in the Construction of Gender Identity." *Toward a New Psychology of Gender*. Red. M. M. Gergen & S. N. Davis, Florence, KY, US: Taylor & Francis/Routledge, 1997.
- Kræftens Bekæmpelse, *Kræft i Danmark 2020*. 26. april 2021 https://www.cancer.dk/dyn/resources/File/file/o/8830/1599042887/kraeft-i-danmark_2020.pdf
- Lakoff, George og Mark Johnson. *Metaphors We Live By*. Chicago, Ill.: University of Chicago Press, 1980.
- Leth, Jørgen. *Det Uperfekte Menneske : Scener Fra Mit Liv*. København: Gyldendal, 2006.
- Messner, Michael A. *Power at Play: Sports and the Problem of Masculinity*. Boston, Mass: Beacon Press, 1992.
- Mocarski, Richard og Sim Butler. "A Critical, Rhetorical Analysis of Man Therapy: The Use of Humor to Frame Mental Health as Masculine." *Journal of Communication Inquiry* 40 2 (2016): 128-144, doi:10.1177/0196859915606974.
- Nelson, Hilde Lindemann. *Damaged Identities, Narrative Repair*. Ithaca: Cornell University Press, 2001.
- Nesby, Linda og Cathinka Dahl Hambro. "Text and Context: The Patient as Text – Revisited." *Tidsskrift for Forskning i Sygdom og Samfund* (2019): 5-25.
- Nesby, Linda Hamrin. "Patografien Som Genre Og Funksjon." *Edda* 1 (2019): 54-68, doi:10.18261/issn.1500-1989-2019-01-05.
- Ngai, Sianne. *Ugly Feelings*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2005.
- Notkin, Arne. *Sådan Overlevede Jeg Kræften Og Sundhedsvæsenet*. København: People's Press, 2019.
- Oliffe, John L., John Ogrodniczuk, Joan L. Bottorff, T. Gregory Hislop og Michael Halpin. "Connecting Humor, Health, and Masculinities at Prostate Cancer Support Groups." *Psycho-Oncology* 18 9 (2009): 916-926, doi:10.1002/pon.1415.
- Pedersen, Birgitte Lundberg, Hanne Agnholt, Lena Rodkjær og Charlotte Delmar. "Respektér Mandens Reaktioner På Sygdom." *Sygeplejersken* 16 (2007): 40-45.
- Penson, Richard T., Lidia Schapira, Kristy J. Daniels, Bruce A. Chabner og Thomas J. Lynch. "Cancer as Metaphor." *The Oncologist* 9 (2004): 708-716.
- Reisfield, Gary M. og George R. Wilson. "Use of Metaphor in the Discourse on Cancer." *Journal of Clinical Oncology* 22 19 (2004): 4024-4027, doi:10.1200/jco.2004.03.136.
- Schön, Donald A. "Generative Metaphor: A Perspective on Problem-Setting in Social Policy." *Metaphor and Thought*. Red. A. Ortony, Cambridge et al.: Cambridge University Press, 1979. 254-283.
- Sedgwick, Eve Kosofsky. *Epistemology of the Closet*. Berkeley: University of California Press, 1990.

- Semino, Elena, Zsófia Demjén og Jane Demmen. "An Integrated Approach to Metaphor and Framing in Cognition, Discourse, and Practice, with an Application to Metaphors for Cancer." *Applied Linguistics* 39 5 (2018): 625-645, doi:10.1093/applin/amw028.
- Skott, Carola. "Expressive Metaphors in Cancer Narratives." *Cancer Nursing* 25 (2002): 230-235.
- Sontag, Susan. *Illness as Metaphor*. New York: Farrar, 1978.
- Stage, Carsten. "Cancer Blogging and Connective Action" in *Networked Cancer: Affect, Narrative and Measurement*. Cham: Springer International Publishing 2017. 45-75.
- Stage, Carsten, Karen Hvidtfeldt og Lisbeth Klastrup. "Vital Media: The Affective and Temporal Dynamics of Young Cancer Patients' Social Media Practices." *Social media + society* 6 2 (2020) 1-13, doi:10.1177/2056305120924760.
- Svensson, Daniel og Tonny Vorm. *Der er kun dage*. København: People's Press, 2017.
- Tuxen, Katja Sønder. "Kamp mod kræft? For Arne Notkin gav det mening at tænke på kemoen som soldater." DR, 25. august 2018.
- Williams, Robert. "'Having a Laugh': Masculinities, Health and Humour." *Nursing Inquiry*, 16 1 (2009): 74-81, doi:10.1111/j.1440-1800.2009.00437.x.
- Wörsching, Martha. "Sporting Metaphors and the Enactment of Hegemonic Masculinity: Sport and Advertising in the German Newsmagazine Der Spiegel." *The Journal of Popular Culture*, vol. XXXIV, 3 (2000): 59-86, doi:10.1111/j.0022-3840.2000.3403_59.x.